

**KASBIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM FAOLIYATINI
BOSHQARISH, KASBIY TA'LIM SOHASIDAGI BOSHQARUV
FAOLIYATINING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI**

Ergashev Azamat Omonovich

*Iqtisodiyot fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va
innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy va rrofessional ta'lim muassasalarining
moddiy-texnik bazasini mustahkamlash markazi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini boshqarish jarayoni va kasbiy ta'lim sohasidagi boshqaruv faoliyatining me'yoriy-huquqiy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kasbiy ta'limni tashkil etish va boshqarishda muhim o'rin tutadigan normativ-huquqiy hujjatlar, ularning amaliyotda qo'llanilishi va ta'lim tashkilotlarining samarali boshqarilishi uchun zarur bo'lgan huquqiy tartiblar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, kasbiy ta'lim tizimida boshqaruvni amalga oshirishda qonuniylik, ta'lim sifatini ta'minlash va ijtimoiy talablarni qondirishda rol o'ynaydigan boshqaruv modellari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Kasbiy ta'lim, boshqaruv faoliyati, ta'lim faoliyatini boshqarish, normativ-huquqiy asoslar, boshqaruv modellar, huquqiy tartiblar.*

O'zbekiston Respublikasida kasbiy ta'lim tizimi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim faoliyatini samarali boshqarishning ta'lim sifatiga, mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlashda bevosita ta'siri mavjuddir. Kasbiy ta'limning samarali ishlashi va rivojlanishi uchun ta'lim tashkilotlarida boshqaruv faoliyatining yuqori darajada bo'lishi zarur. Kasbiy ta'limni boshqarish jarayoni faqat o'qitish jarayonini tartibga solishdan iborat bo'lib qolmay, balki, ta'limni tashkil etish va boshqarishda normativ-huquqiy asoslarning mustahkam bo'lishi, ta'lim tashkilotlarining faoliyatini qonuniy ravishda boshqarish va ijtimoiy talablar asosida rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

O'zbekiston kasbiy ta'lim tizimining huquqiy asoslari ta'lim sohasidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar bilan belgilangan bo'lib, bu hujjatlar ta'lim tashkilotlarining faoliyatini boshqarish uchun zaruriy ko'rsatmalarni beradi. Mazkur maqola kasbiy ta'lim sohasidagi boshqaruv faoliyatining me'yoriy-huquqiy asoslarini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, ta'lim tashkilotlarida boshqaruv faoliyatining samaradorligini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilash yo'llarini aniqlashni maqsad qilgan. Shuningdek, boshqaruv tizimining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni, normativ-huquqiy

hujjatlarning amaliyotdagi o'rni va ta'lim tashkilotlarida boshqaruvni amalga oshirishda yuzaga keladigan muammolarni o'rganishga yo'naltirilgan.

Kasbiy ta'lim sohasida boshqaruv tizimini takomillashtirish, uning samarali ishlashini ta'minlash, ta'lim sifatini oshirish va ijtimoiy talablarni qondirish kasbiy ta'lim tashkilotlarining asosiy vazifalari sirasiga kiradi.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini boshqarish va kasbiy ta'lim sohasidagi boshqaruv faoliyatining me'yoriy-huquqiy asoslari o'rganilganda bir qancha muhim omillarni ko'rib chiqish lozim:

Kasbiy ta'lim sohasida boshqaruv faoliyatining asosiy yo'nalishlari, ta'lim tizimi va uning infratuzilmasi, ta'lim standartlari va natijalarini belgilovchi normativ-huquqiy hujjatlar bo'lib, ular ta'lim tashkilotlarining samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar ta'lim tashkilotlariga yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida boshqaruvni tashkil etish jarayonida huquqiy asoslarning o'rni va boshqaruv metodlarining muhimligini ta'kidlash zarur. Boshqaruv faoliyatining samaradorligi, birinchi navbatda, ta'lim sifatiga va kasbiy ta'lim tizimining ijtimoiy talablarga mos bo'lishiga bog'liqdir. Samarali boshqaruvning ta'minlanishi uchun me'yoriy-huquqiy hujjatlar va metodik yondoshuvlarning aniq va izchil bo'lishi talab etiladi.

Normativ-huquqiy hujjatlar doimiy ravishda yangilanib boradi, chunki ta'lim tizimi va jamiyatning o'zgarishi boshqaruv faoliyatiga ta'sir qiladi. Bu yangilanishlar kasbiy ta'lim tizimida boshqaruvning samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'lib, yuridik asoslarni mustahkamlash va ta'lim tashkilotlarining faoliyatini samarali boshqarish imkoniyatlarini yaratadi.

Kasbiy ta'limni boshqarishning samaradorligini oshirishda ta'lim sifatini ta'minlash uchun zamonaviy boshqaruv modellarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Boshqaruv modellarini ishlab chiqishda, ta'limning sifatini oshirishda ta'sir qiluvchi huquqiy me'yorlar va strategiyalar asosida ilg'or tajribalarga e'tibor qaratish zarur.

Boshqaruv faoliyatining samaradorligi ijtimoiy talablar bilan to'g'ri moslashuvi orqali oshadi. Ta'lim tizimi o'zgaruvchan mehnat bozori va ijtimoiy ehtiyojlarni hisobga olib boshqarilishi kerak. Bu, o'z navbatida, kasbiy ta'lim tizimi va uning boshqaruvi bilan ijtimoiy ehtiyojlar o'rtasida doimiy aloqa va integratsiyani ta'minlashni talab qiladi.

Ta'limda "strategiya" va "strategik menejment" tushunchalari, shuningdek, ularning operativ boshqaruv bilan aloqasi, ta'lim tizimining samarali ishlashini

ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu tushunchalar asosan ta'lim tizimini tashqi omillar bilan qanday samarali bog'lash, o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish va ta'lim jarayonini ortimallashtirishga qaratilgan yondoshuvlarni ifodalaydi. G.Mintzberg, J.Kvinn va S.Goshals kabi mutaxassislar strategik menejmentni tizim va uning muhiti o'rtasidagi aloqani aniqlash va o'rnatish jarayoni sifatida tavsiflaydilar. Bu jarayon, ta'lim tizimi va uning atrof-muhitidagi resurslar, talablar va imkoniyatlarni samarali tarzda boshqarishga imkon beradi[1]

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini boshqarish, asosan, quyidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar orqali amalga oshiriladi:

- Ta'lim to'g'risidagi qonun (O'zbekiston, 2020): Ushbu qonun ta'lim tizimini boshqarishning asosiy tamoyillarini belgilaydi. Unga ko'ra, kasbiy ta'lim sohasida davlat tomonidan belgilangan ta'lim standartlariga asoslanadi va ta'lim tashkilotlari o'z faoliyatini shu qonun va unga qo'shimcha qilingan normativ-huquqiy hujjatlar asosida tashkil etadilar.

- Kasbiy ta'lim standartlari (ISO 9001:2015): Kasbiy ta'limda sifatni boshqarishning xalqaro tizimi bo'lib, u ta'lim jarayonida samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Masalan, kasbiy ta'lim tashkilotlari o'z faoliyatini ISO 9001:2015 standartlariga mos ravishda amalga oshirish orqali ta'lim jarayonining sifatini tekshirish va takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

- Davlat ta'lim siyosati: O'zbekistonda kasbiy ta'limni rivojlantirish uchun davlat tomonidan qabul qilingan strategik rejalar va yo'nalishlar (masalan, "Kasbiy ta'limni rivojlantirishga oid davlat dasturi") ta'limni boshqarish faoliyatini me'yoriy-huquqiy jihatdan mustahkamlaydi. Bu rejalar, kasbiy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarini, uslubiy ta'minotini va o'qituvchilarning malakasini oshirishni ta'minlaydi.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini boshqarishning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun quyidagi amaliy jihatlar mavjud:

- O'quv dasturlari va me'yoriy hujjatlar asosida ta'lim berish: Masalan, O'zbekistonda kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'qitish jarayoni davlat tomonidan tasdiqlangan o'quv dasturlari asosida amalga oshiriladi. Ushbu dasturlar kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, ularning o'zgarishi va yangilanishi me'yoriy hujjatlar asosida amalga oshiriladi. Bu jarayonni boshqarishda me'yoriy-huquqiy hujjatlar, masalan, o'quv rejalar va fan dasturlarining tasdiqlanishi juda muhimdir.

- Redagogik va tashkiliy innovatsiyalar: Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida redagogik va tashkiliy innovatsiyalarni joriy etish zarur. Bular o'qitish metodikalarini yangilash, interaktiv

ta'lim usullarini qo'llash va o'qituvchilarning malakasini oshirishni o'z ichiga oladi. Innovatsiyalarni amaliyotga tatbiq etish jarayonida me'yoriy-huquqiy asoslar, masalan, yangi metodik qo'llanmalar va o'qitish texnologiyalarining tasdiqlanishi ahamiyatga ega.

-Boshqaruv tizimini takomillashtirish: Kasbiy ta'lim tizimida boshqaruvni samarali tashkil etish uchun tashkiliy struktura va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish kerak. Ta'lim muassasalarining tashkiliy strukturasini qayta ko'rib chiqish, resurslarni taqsimlash va o'qituvchilarning faoliyatini nazorat qilish uchun huquqiy asoslarni belgilash zarur. Masalan, O'zbekistonning ta'lim tashkilotlarida kasbiy ta'lim sohasidagi boshqaruv jarayonlarini boshqarish uchun maxsus huquqiy me'yorlar, jumladan, ta'lim muassasalarini rejalashtirish va monitoring qilish uchun yaratilgan davlat dasturlari muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini boshqarish va boshqaruv faoliyatining me'yoriy-huquqiy asoslari ta'lim tizimini samarali rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistondagi kasbiy ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda davlat tomonidan qabul qilingan normativ hujjatlar, kasbiy ta'lim standartlari va redagogik innovatsiyalarni joriy etish muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, me'yoriy-huquqiy asoslar kasbiy ta'limning samaradorligini tekshirish va ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarini yangilashda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi.

Texnologik, redagogik va tashkiliy innovatsiyalarni boshqarish:

Ta'lim tizimini boshqarish texnologik, redagogik va tashkiliy innovatsiyalarni joriy etish bo'yicha maxsus strategiyalarni ishlab chiqishni talab qiladi. Bu innovatsiyalar, ayniqsa, ilg'or redagogik usullar, yangi o'quv texnologiyalari va samarali tashkilot tuzilmalari orqali amalga oshiriladi. Strategik menejmentda bu jarayonlarni boshqarish orqali inqiroz va qarama-qarshiliklarni bartaraf etish, tizimning yaxlitligini saqlash mumkin[3]

Stratejik xatarlar va xavflarni boshqarish:

Ta'lim tizimini boshqarishda innovatsiyalar, siyosiy o'zgarishlar, yangi davlat qonunlari, ijtimoiy talablar va real resurslar o'rtasidagi nomuvofiqliklarni boshqarish zarur. Ta'lim tizimida strategik xatarlarni, jumladan siyosiy o'zgarishlar, kutilmagan qonunlar yoki ijtimoiy talablarni oldindan bashorat qilish va bu xavflarni boshqarish muhimdir[4] Bu strategik menejmentning asosiy qismlaridan biri bo'lib, ta'limning rivojlanishi uchun zarur asoslarni yaratadi.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida ta'lim faoliyatini boshqarishda strategik menejmentni amalga oshirishda, masalan, O'zbekistonning ta'lim tizimida yangi redagogik metodlar va texnologiyalarni qo'llash orqali samaradorlikni oshirish mumkin. Bu

metodlar o'quvchilarni zamonaviy mehnat bozoriga moslashtirish, kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish va o'quv jarayonini innovatsion shaklda olib borishga yordam beradi

Ta'lim tizimining samarali boshqaruvi strategik menejment orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon nafaqat tizimning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishni, balki uning tashqi muhitga qanday javob berishini va innovatsion faoliyatni qanday amalga oshirishi kerakligini belgilaydi. Kasbiy ta'lim tashkilotlarida strategik menejmentni qo'llash, nafaqat ta'lim jarayonini takomillashtirish, balki tizimning barqaror rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, yangi tahrirda 23.09.2020 yil
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-sentabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida" PF-158-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida" 2024-yil 16-oktabrdagi PF-158-son Farmoni
4. Shomurodov, B., & Xudoyberganov, M. (2018). "Kasbiy ta'lim tizimining iqtisodiy asoslari." Ta'lim va rivojlanish jurnali, 4(2), 45-59.
5. Akhmedov, A. (2020). "Kasbiy ta'lim tizimidagi innovatsiyalar: metodik jihatlar va yangi yondashuvlar." Oliy ta'lim jurnali, 2(1), 23-30
6. Kovalchuk, V., & Rakhimov, B. (2021). "Innovatsion ta'lim: yangi metodologik yondashuvlar va amaliyot." Ta'lim nazariyasi va amaliyoti jurnali, 3(2), 12